

УДК 338.23: 334.758

М. В. Литовченко,

аспірант кафедри фінансів, Чернігівський державний інститут економіки і управління

ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОЦЕСІВ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ

У статті розглядаються питання економічної безпеки країни в контексті корпоративної консолідації. Проаналізовано наукові підходи до визначення поняття "економічна безпека держави". Виокремлено чинники, що впливають на стан економічної безпеки держави. Систематизовані та згруповані недоліки методики розрахунку рівня економічної безпеки України.

In article the economic security of the country in a context of corporate consolidation is considered. Scientific approaches to concept definition "economic security of the country" are analysed. Factors which influence economic security of the country are allocated. Lacks of calculation the level of economic security of Ukraine are systematized and grouped.

Ключові слова: економічна безпека, злиття, індикатори, інтегральний індекс, національна економіка, поглинання.

Key words: economic security, mergers, indicators, integrated index, national economics, acquisitions.

ВСТУП

Однією з найважливіших складових єдиної системи національної безпеки є економічна безпека держави, яка виступає вирішальною умовою реалізації національних інтересів. У свою чергу, злиття та поглинання суб'єктів господарювання зумовлюють значний перелік загроз та додаткових можливостей для національної економіки. Слід відзначити, що проблематика виникнення та усунення загроз національній економіці лежить у площині управління економічною безпекою держави. Саме тому наукові дослідження даного напрямку є надзвичайно актуальними в час пошуку пріоритетів державної економічної політики.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження параметрів економічної безпеки в контексті корпоративної консолідації та систематизація недоліків методики розрахунку рівня економічної безпеки України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах проблемі визначення економічної безпеки та факторів, що на неї впливають, приділяється багато уваги. Це зумовлено проявами негативних наслідків світової фінансової кризи та погіршенням основних макроекономічних індикаторів розвинених країн та країн, що розвиваються.

Взагалі, серед науковців відсутній єдиний підхід до трактування змісту поняття "економічна безпека держави". Тому вважаємо за доцільне присвятити увагу визначенню сутності даного терміна.

Васильців Т.Г. стверджує, що термін "економічна безпека" з'явився у 1970-х роках і спрощено трактувався "як економічний метод забезпечення національної безпеки" [2, с. 12], сьогодні ж поняття економічної безпеки держави визначають як загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку та удосконалення структури економіки, створення механізму протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Г. Пастернак-Таранушенко вважає, що економічна безпека — це стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців [5, с. 29]. Даний підхід вважаємо недостатньо конкретним, адже

конструкція "стан, за якого забезпечується можливість створення умов" — надто ускладнена та незрозуміла.

Більш зрозумілою та коректною є позиція Шуршина В. О., який формалізує економічну безпеку як узгодження різноманітних інтересів, що забезпечує стійкість, адаптивність, самоорганізацію і розвиток економіки у взаємодії із зовнішнім середовищем її функціонування [11, с. 7].

Найбільш вдалими, на нашу думку, є підхід Коковського Л. О., який зазначає, що економічна безпека — це стан економіки, який дозволяє запобігти зовнішнім і внутрішнім загрозам та забезпечити сталий соціально-економічний розвиток [3, с. 3]. Трактування сутності досліджуваного поняття як стану вдало доповнюється його розглядом через призму визначальних показників, запропонованим Саєнко О. С., який визначає економічну безпеку як здатність економічної системи країни зберігати значення ключових параметрів її функціонування в певних заданих межах незалежно від впливу негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища [7, с. 3]. Комбінація двох останніх визначень, на нашу думку, дозволить достатньо адекватно охарактеризувати зміст поняття "економічна безпека держави" за умови визначення та опису характеру загроз (негативних факторів), на які роблять акцент їх автори.

Вважаємо, що основні загрози економічній безпеці країни пов'язані з наступними явищами:

- спад виробництва, який провокує зниження доходів у суспільстві, зростання соціальної напруги, втрату позицій вітчизняними виробниками на внутрішніх і зовнішніх ринках, незадоволеність попиту;

- систематичні порушення законних прав та інтересів окремих учасників (категорій учасників) економічної діяльності, що призводить до диспропорцій у розвитку економічної системи та зниження ефективності використання ресурсів;

- несправедливість розподілу ресурсів між учасниками, що зумовлює зниження ефективності їх використання та поглиблення соціального розшарування суспільства.

Зазначені явища характеризують прояви та наслідки впливу несприятливих факторів на національну економіку, не конкретизуючи при цьому причини їх виникнення. Причинами прояву перерахованих явищ можуть бути різноманітні економічні процеси, систематизація та достатньо повне врахування яких в наукових дослі-

дження є надзвичайно ускладненим. Це зумовлено як складністю економічної системи, будь-яка дослідницька модель якої є надто спрощеною, так і сучасним динамізмом розвитку економічних відносин, в умовах якого ускладнюється достовірність прогнозування та адекватність планування. З огляду на зазначене вище, вважаємо, що державне управління економічною безпекою країни повинне ґрунтуватися на своєчасному виявленні факторів, вплив яких з високою мірою вірогідності може призвести до виникнення в національній економіці одного з наведених вище явищ, та своєчасному усуненні деструктивних чинників.

Серед завдань, вирішення яких пов'язане із забезпеченням економічної безпеки країни, найбільш важливими є:

- забезпечення незалежності національної економіки, економічного суверенітету країни, її енергетичної незалежності;
- ефективне задоволення матеріальних потреб особи, суспільства і держави;
- підтримка необхідного рівня соціальної та політичної стабільності суспільства;
- створення умов для гармонійного розвитку системи економічних відносин;
- підтримка необхідного рівня соціальної та політичної стабільності суспільства;
- ефективний захист внутрішніх і зовнішніх ринків;
- захист усіх форм власності;
- забезпечення стійкості розвитку економіки країни в умовах непередбаченого розриву міжнародних економічних зв'язків;
- забезпечення стійкості економіки в разі виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, а також збройних конфліктів різного рівня;
- нейтралізація впливу на економіку кримінальних структур тощо [10].

Наведений перелік завдань є актуальним для підтримання економічної безпеки будь-якої країни в будь-який період її розвитку, проте пріоритетність завдань повинна визначатися, виходячи з конкретної ситуації. Так, Варналії З., говорячи про економічну безпеку України, наводить наступний перелік найактуальніших, на його думку, заходів її забезпечення:

- діагностика галузевої конкурентоспроможності, створення умов для входження до світової господарської системи;
- вибір пріоритетних сфер, галузей, комплексів, які в змозі забезпечити вихід на світові ринки;
- розробка програм та механізмів їх реалізації відповідно до обраних пріоритетів;
- забезпечення активної участі в реалізації програм держави та інших суб'єктів господарської діяльності.

У сучасних умовах вважаємо наведений перелік недостатньо повним. Перелічені завдання пов'язані із гідним позиціонуванням країни на міжнародній арені, а для України більш актуальною є проблема не стільки включення у світову економіку, скільки зміна існуючої позиції на більш прийнятну. Тому доцільним є не тільки ідентифікація та розвиток конкурентоспроможних галузей, але і обґрунтування обмежень у сфері зовнішньоекономічної діяльності та створення умов для збільшення кількості виробництв, які можуть забезпечити країні лідерство в окремих сферах світової економіки.

Важливим необхідним елементом, з якого розпочинається робота державних органів щодо усунення загроз економічній безпеці та яким вона продовжується після реалізації відповідного комплексу заходів, є контроль за станом економіки, який здійснюється через розрахунків та аналіз відповідних показників. Тобто державне управління економічною безпекою країни потребує відповідного методичного інструментарію, який би дозволяв комплексно оцінювати стан національної економіки.

На державному рівні відповідна методика розроблена та затверджена Міністерством економіки України [4]. В зазначеному документі визначено основні дефініції в сфері економічної безпеки України та наведена методика розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки на основі значень 117 індикаторів. Індикатори згруповані відповідно до окремих складових економічної безпеки. Всього в методиці представлено десять груп індикаторів, що характеризують:

- макроекономічну безпеку;
- фінансову безпеку;
- зовнішньоекономічну безпеку;
- інвестиційну безпеку;
- науково-технологічну безпеку;
- енергетичну безпеку;
- соціальну безпеку;
- демографічну безпеку;
- продовольчу безпеку;
- виробничу безпеку.

Наведений перелік свідчить про всеохоплюючий характер державної методики оцінки економічної безпеки України. Крім того, розрахунок інтегрального індексу дозволяє оцінити економічну ситуацію в країні комплексно, а можливість розрахунку інтегрального показника за кожною з наведених компонент дозволяє аналізувати ситуацію за сферами економіки. Проте досягнення зазначених переваг обумовило і ряд недоліків, притаманних методиці. Основним з них, на нашу думку, є незначний вплив кожного окремого індикатора на загальний результат. Причому це стосується як загального інтегрального індексу економічної безпеки країни, так і індексів за окремими групами. Наприклад, такий індикатор, як частина іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу, формує лише 0,8% значення інтегрального індексу економічної безпеки України. Хоча, навіть за умови оптимальних значень решти індикаторів (коли інтегральний індекс буде близьким до 1), сумнівною є економічна безпека країни, банківською системою якої володіють іноземні компанії. Проте за існуючої методики оцінки економічної безпеки України досягнення навіть надзвичайно критичного рівня окремими індикаторами не викличе суттєвого зниження загального інтегрального індексу та може стати причиною невиправданої бездіяльності органів державного регулювання.

Наступним важливим недоліком, який притаманний методикам з обмеженою кількістю показників, є проблема необхідності та достатності індикаторів. Питання доцільності включення окремих індикаторів до методики оцінки економічної безпеки України, з огляду на суттєвість їх аналітичного значення та достатність визначеного набору параметрів для забезпечення комплексної оцінки, є апріорі дискусійним.

Вважаємо за доцільне оцінити ступінь включеності до методики розрахунку рівня економічної безпеки України загроз для розвитку національної економіки, які виникають внаслідок злиттів і поглинань суб'єктів господарювання, систематизованих нами в табл. 1.

Загроза збереження низької ефективності менеджменту та зниження ефективності діяльності підприємств через невиправдані злиття і поглинання, за умови масового характеру її прояву, опосередковано виражатиметься у погіршенні індикаторів більшості складових економічної безпеки, насамперед, через зниження макроекономічної та виробничої безпеки. Крім того, відображення даної загрози на індикаторах, включених до Методики, є свідченням втрати можливості своєчасної корекції ситуації. З іншого боку, враховувати дану загрозу в макроекономічних масштабах надзвичайно складно. Управління даною загрозою, на нашу думку, може бути достатньо ефективним за умови задіяння механізмів регулюючого впливу держави на етапі проведення злиття і поглинання на рівні кожного окремого етапу.

Таблиця 1. Недоліки Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженої Міністерством економіки України*

Групи	Недоліки	Зміст
Загальні	Значна кількість індикаторів	Перенасиченість методики індикаторами зумовлює незначний вплив кожного з них на загальний інтегральний індекс, що знижує адекватність відображення реального стану економічної безпеки України
	Проблема необхідності та достатності індикаторів	Оцінка такої складної комплексної характеристики, як економічна безпека країни, яка заснована на значеннях окремих вибраних індикаторів, пов'язана із необхідністю включення усіх важливих показників та відкидання менш важливих, що є достатньо дискусійним та вносить зовнішній елемент суб'єктивізму
	Значна кількість індикаторів є констатуючими	Значна кількість індикаторів економічної безпеки, включених до Методики, дозволяють констатувати прояви загроз постфактум, що знижує її цінність для розробки превентивних заходів
	Неврахування рівня критичності значень індикаторів	Адитивна цінність, яка покладена в основу методики, недостатньо точно відображає рівень економічної безпеки країни без врахування тектологічного принципу найменших – А.А. Богданова [8, с. 107–108].
	Слабкість оцінки науково-технологічної безпеки	Індикатори науково-технологічної безпеки не дозволяють врахувати перспективи її розвитку та рівня збереження національної власності на результати наукової та інноваційної діяльності в Україні
Специфічні	Слабкість врахування міжгалузевих пропорцій	Методика передбачає оцінку структури економіки в контексті структури експорту (за рівнем ступеня переробки) та структури промисловості (з нормативами часток обробної та машинобудівної промисловості), не враховуючи інших важливих параметрів, наприклад, рівня небезпечності виробництва
	Слабкість врахування можливості контролю над економічною системою	Методика практично не враховує індикаторів можливості здійснення регуляторного впливу державою на економічну систему країни, яка значною мірою залежить від збереження національного характеру власності на підприємства та установи та їх розміру як об'єкта управління
	Неврахуваність фактора довгострокового планування	Невключеність відповідних індикаторів до Методики не дозволяє оцінити довгострокові перспективи розвитку економіки і стану економічної безпеки
	Неповне врахування трансграничного руху інвестиційних ресурсів	Неврахування індикаторів вивезення капіталу з України не дозволяє достатньо адекватно оцінити інвестиційну безпеку держави

* Власна розробка автора

Загроза звільнення частини працівників, яка може виникнути внаслідок злиттів і поглинань, представлена в Методиці такими показниками соціальної безпеки України, як рівень безробіття та рівень тривалого безробіття у працездатному віці. Дані індикатори достатньо повно відображають вплив зазначеної загрози на економічну безпеку країни, але мають ретроспективний характер. Їх погіршення дозволяє констатувати зниження економічної безпеки. Зазначені індикатори не мають цінності на етапі виявлення загрози та розробки превентивних заходів. Найбільш ефективні заходи з нейтралізації загрози звільнення частини працівників можливі, як і у попередньому випадку, на рівні окремої операції злиття і поглинання під час її проведення.

Загроза скорочення надходжень до бюджету в Методиці представлена дуже слабо. Такі індикатори бюджетної безпеки України, як рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет та індикатори, пов'язані з обсягами дефіциту (профіциту) державного та зведеного бюджету, представляють дану загрозу дуже опосередковано, оскільки залежать від цілого комплексу інших факторів. Вважаємо, що контроль за впливом злиттів і поглинань на доходну частину бюджету повинен відбуватися ще на етапі проведення кожної окремої угоди.

Загроза переважного використання низькокваліфікованого вітчизняного персоналу в Методиці не відображена. Вважаємо, що даний факт є суттєвим недоліком Методики, адже попит на робочу силу відповідної кваліфікації зумовлює соціальні зрушення в суспільстві, що реалізуються через здобуття відповід-

ної освіти. Загальний освітній рівень населення та рівень його професійної підготовки в значній мірі визначають економічну автономність держави у прийнятті важливих рішень на різних рівнях управління національним господарством та у можливості його забезпечення (при потребі) лише місцевими кадрами. Управління загрозою переважного використання низькокваліфікованого місцевого персоналу, на нашу думку, повинно бути пов'язане, насамперед, із відповідною довгостроковою загальнодержавною політикою.

Згортання НДДКР та денаціоналізація їх результатів як загроза економічній безпеці України в Методиці також відображена слабо. Індикатори методики свідчать, насамперед, про результати науково-технічної та інноваційної діяльності. Серед показників, які визначають перспективний стан науково-технологічної безпеки, слід виділити: питому вагу витраток державного бюджету на науку у ВВП, кількість спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи та співвідношення частки фундаментальних досліджень, прикладних досліджень, науково-технічних розробок та науково-технічних послуг, виконаних власними силами в загальному обсязі. Тобто відслідковування динаміки потенціалу наукового та інноваційного розвитку національного господарства практично не ведеться. Не досліджується також ситуація з відчуженням прав на результати наукової і інноваційної діяльності на користь іноземних суб'єктів. В даному контексті слід зазначити, що загроза згортання та денаціоналізації результатів наукових досліджень пов'язана не тільки з наслідками злиттів і поглинань. Вона є визначальною для економічної безпеки країни в довгостроковому періоді, а таке поверхове ставлення до неї, яке представлено в Методиці, є неприпустимим.

Згортання та закриття окремих виробництв, ліквідація виробничих потужностей внаслідок злиттів і поглинань, які можуть становити загрозу економічній безпеці України, в Методиці представлені опосередковано та звужено. Стан виробничої безпеки як складової економічної оцінюється, зокрема на основі індикаторів структури промислового виробництва. Тобто структурні зміни в економіці, які можуть відбутися внаслідок реалізації зазначеної загрози, до певної міри відобразяться на інтегральному індексі, але значна частина таких змін залишиться поза увагою, оскільки в Методиці врахована лише структура промислового виробництва. Крім того, як і в попередніх випадках, результати оцінки економічної безпеки держави дозволяють констатувати її зниження, вони слабопридатні до обгрунтування та реалізації превентивних заходів.

Необхідність забезпечення ефективного використання виявлених внаслідок злиттів і поглинань ресурсів, відмічена нами в табл. 1 як загроза національній економіці, значною мірою являє собою завдання для органів державного регулювання, а негативні прояви, пов'язані з ним, можуть виникати лише в разі масового вивільнення ресурсів та неспроможності їх ефективного використання в достатньо короткий термін. В такому випадку

держава понесе значні втрати, а національне господарство може втратити левову частину ресурсів.

Індикатори прояву загроз інтенсивної експлуатації ресурсів без урахування національних інтересів та вивезення прибутку за кордон в Методиці також представлені опосередковано і звужено. Про їх вплив можна судити, виходячи зі значень показників зовнішньоекономічної безпеки. Оцінку даної загрози, на нашу думку, слід доповнити показником, що характеризував би тенденцію до репатріації прибутку, а структуру експорту доцільно розділяти не тільки за ступенем переробки, але і за рівнем небезпечності виробництва (хоча б з позиції загрози життю та здоров'ю населення та впливу на екологічну ситуацію).

Загроза втрати контролю над економічною ситуацією в країні в Методиці представлена такими індикаторами, як частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу, частка сукупного обсягу статутних капіталів страхових компаній, що належать нерезидентам у загальному їх обсязі, та частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсягу інвестицій. Вважаємо, що врахування даної загрози при визначенні економічної безпеки країни недостатньо адекватне, що зумовлено двома причинами: сукупний вплив перелічених індикаторів на загальний інтегральний індекс є незначним, не враховано рівень контролю зарубіжних компаній над нефінансовими структурами, як загалом, так і в розрізі галузей (наприклад, над підприємствами паливно-енергетичного комплексу).

Погіршення експортного потенціалу економіки та зниження конкурентоспроможності експортерів в якості загроз економічній безпеці України при розрахунку інтегрального її індексу проявляються через індикатори зовнішньоекономічної безпеки, які мають констатуючий характер та слабо орієнтовані на попередження негативних проявів.

Відсутність довгострокових планів розвитку підприємств, що поглинаються іноземними компаніями, не має відображення в Методиці, хоча і визначає економічну безпеку країни в довгостроковому періоді.

Загрози витіснення національних інвестицій та вивезення інвестиційних ресурсів за кордон слабо представлені в Методиці. Частково про них можна судити, виходячи з індикатора частки іноземного капіталу в загальному обсязі банківського капіталу, оскільки вітчизняні банки є основними концентраторами і розпорядниками інвестиційних ресурсів в Україні. Проте адекватна оцінка зазначених загроз можлива лише при врахуванні індикаторів транскордонного переміщення інвестиційних ресурсів.

Нестабільність фондового ринку як наслідок спекулятивних операцій злиттів і поглинань та загроза економічній безпеці України в Методиці представлена показниками безпеки фондового ринку. Проте їх переважна пов'язаність із державними цінними паперами та неврахування показників динаміки фондового ринку зумовлює низький аналітичний потенціал даних індикаторів.

Таким чином, на основі проведеного вище аналізу, можемо систематизувати та згрупувати недоліки Методики. На нашу думку, їх доцільно розділити на дві категорії: загальні (характерні для Методики як для інструменту оцінки економічної безпеки країни) та специфічні (пов'язані із недостатнім врахуванням впливу злиттів і поглинань на економічну безпеку України).

Систематизовані недоліки дозволяють констатувати потребу в удосконаленні методичних підходів до оцінки економічної безпеки України. Слід також зазначити, що виявлені нами специфічні недоліки методики знижують її адекватність не тільки у врахуванні загроз економічній безпеці України, які виникають при злиттях і поглинаннях суб'єктів господарювання, але і дозволяють робити висновки про загальну її недосконалість для застосування у вітчизняних умовах.

Крім того, визначена вище потреба у проведенні превентивних заходів із забезпечення окремих аспектів економічної безпеки України на рівні окремих угод злиття та поглинання загалом відповідає науковим підходам щодо розмежування рівнів системи безпеки національної економіки.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в результаті проведеного дослідження варто зазначити, що економічна безпека країни формується на різних рівнях, а відповідно вона також потребує державного регулювання на даних рівнях. Тобто визначені нами загрози економічній безпеці країни, які виникають в результаті злиття та поглинання суб'єктів господарювання, потребують розробки відповідної системи заходів. Констатовані недоліки даної системи забезпечення економічної безпеки України вимагають проведення ґрунтовного аналізу наслідків злиттів і поглинань для національної економіки, результати якого дозволять обґрунтувати відповідні рекомендації.

Література:

1. Варналій З. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки України / З. Варналій // Економіка та управління. — 2001. — № 3. — С. 3—12.
2. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія / Т.Г. Васильців. — Львів: Арал, 2008. — 384 с.
3. Косовський А.О. Географічний вимір економічної безпеки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: 11.00.02 "Економічна та соціальна географія" [Електронний ресурс] / А.О. Коковський. — Київ, 2008. — 17 с.
4. Наказ Міністерства економіки від 02.03.2007 № 60 "Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України" [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>
5. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / Г.А. Пастернак-Таранушенко; за ред. Б. Кравченка. — К.: Кондор, 2002. — 302 с.
6. Плакіда А.О. Реалізація державної політики у сфері економічної безпеки національної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 "Механізми державного управління" [Електронний ресурс] / А.О. Плакіда. — Запоріжжя, 2008. — 20 с.
7. Саєнко О. С. Зміцнення економічної безпеки як чинник ефективного функціонування економічної системи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.01 "Економічна теорія та історія економічної думки" [Електронний ресурс] / О.С. Саєнко. — Одеса, 2010. — 16 с.
8. Социологическая энциклопедия: в 2 т. Т. 1 / Национальный общественно-научный фонд. Рук. науч. проекта Г.Ю. Семин; Гл. ред. В.Н. Иванов — М.: Мисль, 2003. — 694 с.
9. Ткачова Н.М. Механізм державного регулювання економічної безпеки регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / Н.М. Ткачова. — Запоріжжя, 2009. — 40 с.
10. Чечель О. М. Економічна безпека в контексті державної економічної політики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Arpu/2010_1/doc/3/10.pdf.
11. Шуршин В.О. Система економічної безпеки регіону: аналіз та перспективи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 "Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка" / В.О. Шуршин. — Київ, 2009. — 21 с.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2011 р.